

Egyetemi doktori (PhD) értekezés tézisei

**A FOGYASZTÓI JOGOK EGYSÉGES EURÓPAI SZABÁLYOZÁSÁNAK
LEHETSÉGES IRÁNYAI**

Dr. Hajnal Zsolt

Témavezető:

Dr. Fézer Tamás, PhD, egyetemi docens

Társ-témavezető:

Prof. Dr. Lévainé dr. Fazekas Judit, CSc, egyetemi tanár

DEBRECENI EGYETEM

Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

Debrecen, 2013.

A doktori értekezés előzményei és kutatási területei

A fogyasztóvédelem szabályozásának gyökerei a régmúltra nyúlnak vissza, azonban a - kifejezetten és célzottan - fogyasztóvédelmi célú jogalkotás megjelenése az európai és nemzeti jogrendszerekben a 20. századra tehető. A fogyasztóvédelem iránti igény megjelenése a nyugati társadalmakban összekapcsolódik annak felismerésével, hogy nem érvényesülhet a gazdaságban tökéletes verseny, így a piaci tranzakciók során nem jöhet létre tökéletes equilibrium a vevő és az eladó között. A vevő a fejlett tömegtermelés viszonyai között egyre kiszolgáltatottabbá válik, mert piaci döntéseiben nem elsősorban objektív szükségletei motiválják, ugyanis a tömegtermelés sajátosságai miatt a fogyasztó egyre kevesebb információval rendelkezik az áruról. Ezért az egyensúlyi helyzet felborul, a fogyasztó döntési autonómiája meggyengül, így a fogyasztó kiszolgáltatott helyzetbe kerül.

A fogyasztóvédelem a jogi szabályozáson keresztül korrigál, interdiszciplináris eszközrendszer kiépítésével horizontális jogvédelmet biztosít a kiszolgáltatott helyzetben lévő fogyasztó számára. A jog eszközeivel visszaállítja az egyensúlyi helyzetet, a fogyasztó számára optimális döntési környezetet teremt, amelyben szabadon választ a termékek közül, s szükségleteinek megfelelően „fogyaszt”. A gyengébb, kiszolgáltatottabb fél védelmének eszménye tehát a modern jogrendszerek sajátja. Így a fogyasztói jogok magas színvonalú védelme, amit egyfajta harmadik generációs emberi jogként is felfoghatunk, az európai polgárok életszínvonalának és – újabban- az európai gazdaság lendületben tartásának egyik biztosítékává vált.

Az értekezés célja annak vizsgálata, hogyan áll jelenleg a közös európai fogyasztóvédelmi jog kialakítására tett kísérlet. A kérdés megválaszolása kapcsán ki kell térni arra a további kérdésre is, hogy az előttünk álló utak valamelyikén egyáltalán eljuthatunk-e a fogyasztói szerződések egységes szabályozásához. Amennyiben igenlő a válasz, a fogyasztóvédelem hagyományos szemlélete alapján a szabályozás képes-e az európai fogyasztók védelmére?

Manapság ugyanis zavarba ejtően nagy a számban jelennek meg olyan dokumentumok, amelyek azt a célt tűzik ki, hogy valamiféle közös kiindulópontot találjanak, nemcsak az európai fogyasztóvédelmi (szerződési) jog, hanem az európai magánjog-egységesítési törekvéseknek is. Emiatt az európai fogyasztói szerződések joga, és az ehhez szorosan kapcsolódó európai közös magánjog (szerződési jog) kialakítása irányába mutató jogalkotói munka során létrejött jogszabályok, javaslatok állnak a vizsgálataink középpontjában.

A kutatásom két alapvető irányát a fogyasztóvédelmi jogharmonizáció, valamint a fogyasztói szerződések jogát jelentősen érintő európai magánjog-egységesítési folyamatok jelentették.

A fogyasztóvédelmi jog területén hihetetlen jogfejlődésről számolhatunk be, hiszen a Fogyasztói Jogok Magna Charta-jának deklarálását követően a fogyasztóvédelmi jogalkotás kezdetben a termékek biztonságával kapcsolatos standardok kidolgozását célozta, majd később a hangsúlyt a szolgáltatások, valamint a fogyasztói szerződések szabályozására helyezték. A fogyasztóvédelem, mint önálló közösségi politika, első csírái már a Maastrichti Szerződés megkötése előtt megjelentek, azonban a közösségi politikák között elfoglalt, máig meghatározó szerepét, csak a Maastrichti Szerződéssel nyerte el. A minimum harmonizáción alapuló, pontszerű fogyasztóvédelmi jogalkotást és jogharmonizációt tekinthetjük a mai aktuális jogalkotási trendet megalapozó fragmentáció okának. A széttöredezettség nemcsak a szektorok között volt érezhető (reklámjog, eljárási szabályok, termékbiztonság stb.), hanem ugyanazon szektoron belül is (pl.: a fogyasztói szerződések joga, ahol több irányelv létezik). Erre a jelenségre válaszul a Bizottság 2007-ben hozta nyilvánosságra a fogyasztói joganyag áttekintéséről szóló Zöld Könyvet, amelynek kifejezett célja az volt, hogy harmonizálja, vagy egy általánosabb keretjellegű irányelvvel helyettesítse a már létező fogyasztóvédelmi irányelveket. Ennek eredményeként született meg a fogyasztói jogokról szóló irányelv végleges formájában.

Többé-kevésbé ugyanabban az időben, amikor a Bizottság a fogyasztói jogok harmonizációjának újabb szintjére akart lépni, érdeklődése az általános európai magánjog felé fordult. Ezt a fogyasztóvédelmi jogharmonizációval párhuzamos fejlődést az 1980-as és 90-es évek európai parlamenti határozatai váltották ki, amelyek az e3urópai általános magánjog harmonizációját célozták meg. 1994-ben jelent meg az „Egy európai polgári törvénykönyv felé” című könyv első kiadása. A könyvet az Európai Parlament felhívására jelentkezett öt holland szaktekintély szerkesztette. A 2003-ban közzétett „Cselekvési terv egy koherensebb európai szerződési jogért” már egyértelmű iránymutatást jelentett a következő évek jogalkotói munkája tekintetében. Megjelent a közös referenciakeret tervezete is időközben. A Közös Referencia Keret (Common Frame of References, a továbbiakban CFR) egy általános szerződési jogi kódex formájában tartalmazta volna a fogyasztói szerződések jogát, ugyanakkor a pusztán fogyasztóvédelmi szabályokon jóval túlmutató szabályozást valósított volna meg.

E fogyasztóvédelmi jogharmonizáció és az európai egységes magánjog megalkotása érdekében tett erőfeszítések - egymással párhuzamos folyamatai - nyomán egy olyan akadémiai vita bontakozott ki, amely a megközelítésmódok különbségére vezethető vissza. Az egyik oldal képviselői speciális fogyasztói szerződési jog mellett érvelnek, míg mások szerint olyan általános magánjogot kell

konstruálni, amely magában foglalja a fogyasztói szerződések jogát is. Az akadémiai vita tétje, hogy a fogyasztói szerződések szabályozásának mely koncepció lesz az alapja: a fogyasztóvédelmi jogot speciális magánjognak, vagy az általános magánjog integrált részének tekintjük.

Ezen a ponton, a folyamatok pontos értelmezése érdekében, szükséges áttekinteni azokat a magánjog-egységesítési törekvéseket, amelyek közrejátszottak a jelenlegi helyzet kialakulásában. Ezek közül mindenképpen említést érdemelnek az Európai Szerződési Jogi Alapelvek (Principles of European Contract Law, továbbiakban PECL), az Acquis Alapelvek, a Közös Referenciakeret Tervezete (Draft Common Frame of References, továbbiakban DCFR), a fogyasztói jogokról szóló irányelv (Consumer Rights Directive, továbbiakban CRD), és a Közös Európai Szerződési Jogról szóló szabályozástervezet (Common European Sales Law, továbbiakban CESL).

Disszertációmban megpróbálom megvilágítani azt, hogy a látszólag egymástól elkülönülten futó fogyasztóvédelmi és európai magánjog-egységesítési folyamatok, mely ponton kapcsolódnak egymáshoz, és hogyan élnek tovább, többé-kevésbé összehangolt projektekként.

A dolgozat az európai közös és egységes fogyasztóvédelmi (szerződési) jog irányába tett erőfeszítések oldaláról vizsgálja a fenti folyamatokat, az elkészült vagy elfogadás előtt álló jogszabályok egymáshoz való viszonyát, a nemzeti és az uniós jogra gyakorolt hatásait, valamint az elérendő célok ismeretében az azokra való alkalmasságukat.

Végezetül a jogegységesítés és jogharmonizáció jelenlegi aktuális eredményeit tárgyalom részletesebben, a közös szerződési jogról szóló opcionális jogintézmény (CESL), valamint a fogyasztói jogokról szóló irányelv (CRD) hatályos szabályozásáról is szólok. Mindkét esetben reagálva a szabályozás megoldásaira, javaslatokat adva a megvalósíthatóságra, valamint értékelve a lehetséges alkalmazás fogyasztókra gyakorolt hatásait.

A disszertáció új tudományos eredményei

1. Az új piaci szegmens maximális kiaknázásához egységesen meg kell teremteni a megfelelő fogyasztóvédelmi és kereskedelmi garanciákat, így a határon átnyúló szerződések szabályozása nem pusztán fogyasztóvédelmi indíttatású, sokkal inkább a belső piaci érdekek által katalizált politikai folyamat.

Az Európai Unió létét a belső piac zavartalan és egységes működése határozza meg. A gazdasági válságot megelőzően a fogyasztás az európai GDP jelentős hányadát tette ki, amely elérte, sőt sokak szerint szét is feszítette a nemzetállami határokon belüli gazdaság kereteit. A gazdasági válsággal kapcsolatban egyetérthetünk azzal a vélekedéssel, hogy az a fogyasztói társadalmak válsága is volt, így ha nem is helyénvaló a stabil gazdaságot egyedül a fogyasztásra alapítani, azonban az európai és tagállami fogyasztás képes beindítani és meghatározó tényezőjévé válni a gazdaságnak. Ezt az európai jogalkotó is felismerte, éppen emiatt az utóbbi 15 év jogalkotása egyértelműen abba az irányba halad, hogy a hagyományos tagállami belső piacokon túl egy másik piacot, a határon átnyúló fogyasztói szerződések/kereskedelmi ügyletek piacát nyissa meg a fogyasztók és a kereskedők előtt.

Egyet kell értenünk azokkal a felmérésekkel és megállapításokkal, amelyek a határon átnyúló szerződések piacának kihasználatlansági okait kutatják és ezeket a nyelvi és kulturális különbségekben, a jogi szabályozás különbségeiben, a fogyasztói bizalomhiányban látják.

A gazdaságpolitikai érdek egyértelmű, de a potenciális szerződő felek akarnak-e egyáltalán határon átnyúló ügyleteket kötni? A kereskedő, akinek az internet a piactere, a telefonja és az elektronikus levélládája az eszköze a kereskedelmi tevékenység működtetéséhez. A kereskedő egy egységes keretrendszer mellett, a hazaival azonos jogszabályi környezetben kínálhatná termékeit 1 helyett 27 tagállamban. Nem kérdéses, hogy ez az ő érdekében áll.

Az 1. pontban szereplő megállapításom alapjául és igazolásául az szolgál, hogy az európai jogalkotó a közelmúlt fogyasztóvédelmi célú jogszabályainak (UCP, CRD, fogyasztói hitel, timeshare irányelv) jogalapjául kivétel nélkül a belső piaci klauzulát (EUMSZ. 114. cikk, korábbi 95. cikk) használta és nem a 169. cikkben foglalt önálló fogyasztóvédelmi intézkedések meghozatalára szolgáló felhatalmazást. A belső piacra gyakorolt potenciális hatás bizonyítékaul a Bizottság és a Tanács a felsorolt irányelvekben gyakran hivatkozik arra, hogy a nemzeti előírások eltérései torzítják a versenyt, valamint alkalmasak arra, hogy korlátozzák az áru- és szolgáltatásnyújtás szabadságát.

A fogyasztói érdekek védelmének egyik alaptétele, hogy a fogyasztóknak adott többletjogosultság jogérvényesítési, kikényszerítési eszközök nélkül nem valódi segítség. Az európai jogalkotó a fogyasztóvédelmi szabályozás hangsúlyát a fogyasztói anyagi jogok garantálására fektette, de érdemi és hatékony jogérvényesítési eljárásokat nem rendelt mellé, a jelenleg hatályos szabályozás elavult, régi, egy része ajánlás formájában született.

Az állításom igazolására végezetül egy további érv: A fogyasztóvédelmi jogszabályok minimum harmonizációs klauzulája lehetővé tette, hogy azok a tagállamok, amelyek a fogyasztóikat magasabb szinten kívánták védelemben részesíteni, szigorúbb szabályokat alkossanak, amelyek már ezt megelőzően is erősebb védelmi szintet értek el, azok fenntarthatták mindezt. A fogyasztók, a Róma I. kollíziós jog utalása révén, biztosak lehettek abban, hogy határon átnyúló vásárlásaik esetében a saját, hazai joguk lesz alkalmazandó, automatikusan. Ha azt feltételezzük, hogy a fogyasztó magabiztosabb, ha tudja, hogy a saját jogrendszere joga alapján folytathatja határon átnyúló vásárlásait, akkor az EU jogalkotójának nagyobb ellentételezésben kell részesíteni az európai fogyasztót egy egységes jog megalkotásával (legyen az akár egy opcionális jogintézmény vagy egy maximum harmonizált irányelv), mint amennyit a saját jog alkalmazhatóságának elvesztése jelent. Az európai jogalkotó ugyanis a fogyasztóvédelem magas szintjéből köteles kiindulni és nem a legmagasabból, ami értelemszerűen azt vonja maga után, hogy bizonyos tagállamokban lehet, hogy nőni fog a fogyasztóvédelmi szint, de bizonyos esetekben redukálódik.

Álláspontom szerint a kereskedelem útjában álló – jogrendszerbeli különbségekből eredő – akadályok lebontásához erősebb érdek fűződik, mint a legmagasabb szintű fogyasztóvédelem fenntartásához vagy megalkotásához.

2. Az egységes európai fogyasztóvédelmi jog nem lehet európai magánjogi törvénykönyv és az egységes szabályok alapján működő belső piac előfutára vagy próbája.

Az európai fogyasztóvédelmi jogalkotás komoly behatást gyakorolt a tagállami magánjogokra. Annak ellenére, hogy az európai *acquis* csak csekély mértékben tartalmaz magánjogi szabályokat (annak is jelentős részét a fogyasztóvédelmi célú szabályok teszik ki), és a tagállami ellenállás is ezeken a területeken volt a legnagyobb, ez amiatt sikerülhetett mégis, mert az EU jogalkotója viszonylag tág mozgásteret biztosított a minimum harmonizálandó irányelvekkel, illetve sok tagállamban szabályozás nélküli területeken teremtett regulációs alapot. Bár itt meg kell jegyeznünk, hogy a belső piaci klauzula alapján hozott maximum harmonizálandó irányelvek eddig csak azokon a területeken tudtak áthatolni a tagállamok védőpajzsain, ahol korábban már létezett alapvetően európai indíttatású jogi szabályozás, és nem is a jogrendszerek tradicionális részeit érintő jogi instrumentumokról volt szó. A fogyasztóvédelmi *acquis* ebben a stádiumában egy eseti,

szituációkhoz kötött szabályozást valósított meg, amely nem nyújtott általános rendelkezéseket minden fogyasztói szerződés tekintetében, pusztán az irányelvekben meghatározott számos nevesített ügylet képezte a hatókörét. A fogyasztóvédelmi jogalkotásban időközben végbement szemléletváltás a tézisben foglalt elképzelésnek adhatott alapot: először 2005-ben született meg a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok tilalmáról szóló irányelv, amely ugyan deklaráltan nem magánjogi területeken alkotott szabályokat, de azzal kétségtelenül vannak közös metszéspontjai. Az irányelv maximum harmonizáció mentén egységes jogot teremtett az EU-n belül.

A Bizottság Common Frame of References (CFR) projektjén belül is kiemelt figyelmet szentelt a fogyasztóvédelmi jognak, hiszen a vonatkozó joganyag átvilágítása is ezen a területen történt, amelyet a Zöld Könyv, majd a fogyasztói jogokról szóló irányelv-javaslat kibocsátása zárt. A kapcsolat a fogyasztói jogokról szóló irányelv javaslat (CRD) és a CFR projekt között sokak számára kérdéses marad. 2008-ban, amikor az Európai Bizottság egyértelmű kísérletet tett arra, hogy a fogyasztói szerződések terén - egy horizontális irányelvvel - egységes jogot teremtsen a maximum harmonizációtól immáron nem idegenkedő tagállamokban, joggal gondolhattuk azt, hogy a jogszabály elfogadása esetén a fogyasztóvédelmi jog lesz az európai polgári törvénykönyv előfutára. A CRD keretirányelv eredeti javaslatának kudarca több jelentéssel is bír: az EU jogalkotója elérte azt a tagállami ingerküszöböt, ahonnan tovább nem terjeszkedhetett a nemzeti magánjogokon belül; az általánosan alkalmazott maximum harmonizációt felváltotta a célzott maximum harmonizáció, egyszersmind elmaradt az a nagy áttörés, amellyel a fogyasztóvédelmi jogalkotás katalizálhatta volna az európai magánjog-egységesítési törekvéseket.

3. A fogyasztói szerződések jogának egységes szabályozása megalkotható. A fogyasztóvédelmi jogharmonizáció korábbi eredményeinek ellenére a fogyasztói szerződések joga nem a fogyasztóvédelmi jogalkotás eredményeként egy önálló, speciális és elkülönült magánjogként (Sonderprivatrecht) jöhet létre, hanem az általános magánjog magától értetődő részeként.

A fogyasztóvédelmi jog harmonizációját két dimenzióban is érthetjük: az európai fogyasztóvédelmi *acquis* harmonizációját egyfelől, valamint tagállami szinten egységesen alkalmazott fogyasztóvédelmi jogot. A fogyasztóvédelmi *acquis* egységesítését nem egy fogyasztóvédelmi kódex keretében kellett elképzelnünk, amely bármely nemzeti polgári törvénykönyv kötelmi részéhez hasonlóan átfogó jelleggel tartalmazta volna a fogyasztói szerződések általános és különös szabályait. Ez nem volt lehetséges amiatt sem, mert a fogyasztói szerződési jogot érintő jogszabályok csak pontszerűen, egyes területeket kiragadva tartalmaznak szabályozást.

Ez a feltáró, jog-összehasonlító munka több továbbfejlődési irányt is magában hordozott: A fogyasztóvédelmi joganyag átvilágítása alapvetően a CFR hálózat keretében indult meg, eredeti

deklarált célja nem a fogyasztóvédelmi joganyag önálló, különálló egységesítése volt. Ez a törekvés először az átvilágítást lezáró Zöld Könyvben jelent meg, amely egyben új horizontális irányelvek alkotásának gondolatával is előállt.

A fogyasztóvédelmi acquis egységesítése tehát azt jelenti, hogy az európai fogyasztóvédelmi jog általános és közös jogintézményeit (elállás jog, annak gyakorlása, költségviselés, elállási idő meghosszabbodása; tájékoztatási kötelezettségek) egységes tartalommal töltik meg horizontális szabály keretében, amelyen felül az egyes szerződéstípushoz külön speciális szabályok tartoznának, és ez továbbra is képezhetné a vertikális szabályozás tárgyát. A CRD javaslat eredeti változatában horizontális-vertikális kombinált megközelítésben tartalmazta volna a fogyasztói jogok általános és egyes szerződésekhez kapcsolódó különös részét, valamint a maximum harmonizációs klauzulája miatt tagállami szinten egységes jogot teremtett volna. Azzal, hogy a fogyasztói szerződési jog közös magját alkotó irányelvek horizontális, keretirányelvbe történő átültetése eredeti formájában nem valósult meg, a fogyasztóvédelmi jogok teljes harmonizációja terén is csak részeredményekről beszélhetünk.

- Az elfogadott CRD irányelv horizontális jellegét nem veszítette el teljes egészében, ugyanis megjelenik az általános tájékoztatási kötelezettség, amely vonatkozik a távollevők között kötött szerződésektől és a fogyasztóval üzlethelyiségen kívül kötött szerződésektől eltérő szerződésekre is. Az irányelv végleges változatában nem merészkedett el odáig, hogy a nemzeti szerződési jogok „zsigeréig hatoljon”, ugyanakkor azt a látszatot keltve, hogy egyéb európai instrumentumok által egyébként is előírt tájékoztatási kötelezettségeket általános jelleggel minden fogyasztói szerződés prekontraktuális tájékoztatási minimumává teszi, nem hagyta elveszni teljesen az eredeti elképzeléseket. Ez mindenképpen tekinthető a fogyasztói szerződések terén a tájékoztatási minimumok deklaráálásának.
- A CRD irányelv egyebekben a távollevők között és üzleten kívül kötött szerződések körében tekinthető horizontális jogforrásnak, hiszen meghatározza a közös jogintézmények egységes szabályait (fogyasztók tájékoztatása, elállási jog terjedelme-gyakorlása), majd a szerződésspecifikus eltérésekről külön rendelkezik (formai követelmények, szerződés létrejötte).

A fogyasztóvédelmi jog egységesítése látványos jogalkotói akciók nélkül zajlik. Megfigyelhető, hogy az európai jogalkotó ugyanazokat a mintákat és modelleket használja egy-egy jogintézmény szabályozásakor (lásd: CRD elállás joga, timeshare elállás joga). A fogyasztóvédelmi jogközelítés organikusan halad tovább, mintha az európai fogyasztóvédelmi jog láthatatlan referenciakerete

létezne a háttérben. A folyamatot értelemszerűen generálja az Európai Bíróság jogértelmező tevékenysége, az európai jogalkotó jobb jogalkotásra való igénye, illetve a minden jogrendszer belső koherenciájára való törekvése. Ez a folyamat ugyanakkor nem képes egy-egy jogalkotó aktussal látványos és széles spektrumú jogegységesítést véghezvinni, hanem csak az egyes újragondolásra megérett jogszabályok felülvizsgálata során képes beavatkozni (lásd: új timeshare szabályozás, a társasutazásról szóló irányelv jelenlegi revíziója).

A CRD javaslat által célzott maximum harmonizáció a lényeges területeken – fogyasztói adásvétel és a tisztességtelenség vizsgálata – nem ért célt, csak a minimum harmonizáció maradt ezeken a területeken az egyedül alkalmazható szabályozási módszer, ami a belső piac problémát megoldatlanul hagyja. Ennélfogva a hangsúlyok is áttértek a CFR hálózat munkájára, a DCFR tervezetere és egy opcionális jogintézmény megalkotását sürgették. A kérdés tehát nem az, hogy megvalósítható-e az egységes európai fogyasztóvédelmi szabályozás, hanem az, hogy hogyan garantálható a határon átnyúló kereskedelem útjában álló jogi akadályok elhárítása. A probléma megoldását a CESL rendeletjavaslata jelentheti, amely egyértelművé tette, hogy egységes fogyasztóvédelmi (szerződési) jogot csakis az általános szerződési jog részeként, a hatályos európai *acquis* mellett alkalmazandó párhuzamos rezsimben képzelhetünk el.

Végezetül, ha a CESL elfogadásra kerül és hatályba lép, valamint teljesíti a kitűzött célokat és a határon átnyúló fogyasztói ügyletek során sikeresen alkalmazott jogintézménnyé válik, akkor a hagyományos fogyasztóvédelmi jogharmonizáció a CESL által érintett területeken pusztán a nemzeti határokon belül maradó jogviszonyokra teremthet alkalmazandó jogot. Ezen a területen a fogyasztók által megkívánt magas védelmi szint eddig is biztosítható volt a minimum harmonizációs irányelvek és a nemzeti jogalkotók révén, így maximum harmonizációra nem lesz szükség a magasabb belső piaci célok eléréséhez.

4. A jelenleg elképzelt rendszerben a fogyasztók magas szintű védelme megvalósítható, ugyanakkor a hatályos nemzeti és európai fogyasztóvédelmi szabályozáshoz képest visszalépést jelent a jelenleg javasolt szabályozás. A legmagasabb szintű fogyasztóvédelem tehát feláldozható a belső piaci célok és a gazdasági fejlődés elérésének oltárán.

A tervezett rendszer fogyasztóvédelmi szintje és hatékonysága nagyban függ az egymás mellett párhuzamosan létező rezsimnek egymásnak való megfelelésétől, kihasználtságától. Ha és amennyiben a CESL jelenlegi formájában elfogadásra kerül, több egymással párhuzamosan is alkalmazható rezsim kerül egymással átfedésbe. A fogyasztók szempontjából a hangsúly áttérlelhető a jog által garantált védelem szintjéről a párhuzamos rendszerek közötti eligazodásra és útkeresésre. A CRD végleges változatában maximum harmonizáció révén a tagállamokban egységes

jogot teremt a távollevők között és üzleten kívül kötött szerződések szabályozásában. Ezzel le is fedhetnénk a határon átnyúló kereskedelemben alkalmazott ügyletek jelentős részét, de sajnálatos módon nem kerülhetjük el az eltérő nemzeti jogok együttes alkalmazását sem. Ugyanis a távollevők és üzleten kívül kötött szerződés szabályozása nem más, mint a szerződés létrejöttének speciális alakzata, az alapügylet rendszerint egy adásvételi szerződés, melynek tárgya termék, szolgáltatás, digitális tartalom lehet. Tehát, ha a határon átnyúló szerződés megkötése tagállamok szintjén egységes jog alapján is történik, az alapügylet vonatkozásában (fogyasztói adásvétel hibás teljesítése, tisztességtelen klauzulák) a minimum szinten harmonizált, eltérő tagállami szabályozás lesz alkalmazandó a Róma I kollíziós rendelet fogyasztói szerződésekre irányadó szabályai alapján (rendszerint a fogyasztó szokásos tartózkodási helye szerinti jog). Tehát a kétjogúságot ebben a rendszerben elkerülni nem lehetne. Bár a fogyasztót védené az általa ismert, hazai jog.

Felismerve azt, hogy ez a rendszer képtelen megoldani a közös piaci problémákat, a CESL megalkotói egy, a fogyasztók és kereskedők közötti adásvételi szerződésekre alkalmazandó kötelmi jogi kódexet alkottak, amely párhuzamos rezsimeket teremt nemcsak az EU jogszabályainak, hanem a tagállamokban egységes és minimum szinten harmonizált jogoknak is.

Arra a kérdésre, hogy a párhuzamos rezsimek közül, melyik jogát fogjuk alkalmazni a határon átnyúló ügyleteinket, a kereskedők fogják megadni a választ. Ha adott egy rendszer, amely egy fogyasztó és kereskedelmi ügyletekre vonatkozó egységes adásvételi jogot alkot a határon átnyúló ügyletekre, és ennek alkalmazhatósága kizárólag a kereskedő felajánlásán múlik, akkor egy ilyen opcionális jogi eszköz sikere már csak azon múlhat, hogy annak fogyasztóvédelmi szintje alulmarad, eléri, vagy a kereskedőkre aránytalanul magasra teszi a védelmi szintet, ezzel túlzó kötelezettségeket hárítva a kereskedőkre, a CESL kudarca lesz ítélve a fogyasztói szerződések piacán mindenképpen, mivel a kereskedők megmaradnak az akadályokkal teli, eltérő, de gyengébb tagállami jogok talaján és nem fogják kihasználni az egységes jog nyújtotta előnyöket.

A fogyasztók magas szintű védelmének érvényesülését vizsgálva azt kell megállapítanom, hogy a minimum harmonizációs eszköz viszonylag nagy szabadságot nyújtott a tagállami jogalkotónak, hogy ízlésének, társadalmi vagy gazdasági igényeinek és kultúrájának megfelelő fogyasztóvédelmi szintet teremtsen a hazai jogi környezetben. Ezen önmagában az a tény sem változtatott, hogy az utóbbi évek európai jogalkotása egyre több területről zárta ki a tagállami jogalkotót a maximum harmonizálendő irányelvek alkotásával.

A CESL jelenlegi változatával és az elképzelt rendszerrel kapcsolatban megállapítható, hogy a fogyasztóvédelmi szintje összességében alulmarad a tagállami szabályozási szinteknek.

- Jóllehet a CESL megalkotói jó érzékkel igyekeztek elkerülni a párhuzamos rendszerek közötti szabályozásbeli eltéréseket (ez néhány kivételtől eltekintve sikerült), és emiatt a CESL üzleten kívüli és távollevők közötti szerződések szabályozását kevesebb kritika illeti, de a fogyasztói adásvétel és a tisztességtelen szerződési feltételek szabályozásának védelmi szintje alulmarad a tagállamokétól.
- A CESL bonyolulttá teszi a jogi környezetet, a kereskedők visszaélésére ad lehetőséget (a CESL alkalmazásának felajánlásával), a fogyasztók számára a párhuzamos rendszerek, eltérő fogyasztóvédelmi szintek kiszámíthatatlanságot és bizonytalanságot eredményezhetnek.
- A CRD szabályai, amelyet a tagállamoknak két éven belül implementálniuk kell, kielégítik az on-line határon átnyúló ügyletek szabályozási igényeit, megfelelő védelmi szintet biztosítanak, így a CESL elfogadása jelenlegi formájában feleslegesnek tűnhet.
- A rendszer Achilles-sarka, hogy a CESL mélyen hallgat a jogérvényesítési lehetőségekről. Az európai jogalkotó pedig egyelőre nem képes az anyagi jogi szabályok mellé tenni azok eljárásjogi párját, pedig az on-line békéltetésről, határon átnyúló közérdekű keresetekről szóló szabályozás régóta tervezés alatt van.

Egyértelműen megállapítható, hogy a CESL a CRD elfogadása előtt hatályos európai fogyasztóvédelmi joghoz képest a legtöbb pontján előrelépést jelent, csak néhány esetben hátrányosabb a szabályozás a fogyasztókra nézve. Ugyanakkor a minimum szinten harmonizálandó irányelvekétől magasabb védelemmel rendelkező tagállamok jogához képest egyértelmű visszalépést jelent több ponton is.

Egy további nagyon fontos faktort is meg kell említenünk: a CFR eredetileg elképzelt kereteiből kilépve egy opcionálisan alkalmazandó jogintézménnyé válhat, amely a párhuzamos, egymást átfedő rendszerek miatt bizonytalan jogi környezetet teremthet. A jelenlegi rendszerben a nemzeti határokon belüli fogyasztói szerződések körében lehet biztosítani a magas védelmi szintet, a CESL elfogadásával és alkalmazásával ugyanez nem garantált a határon átnyúló ügyletek esetében.

Az erős fogyasztóvédelem a szabad kereskedelem gátja: az európai jogalkotó az érdekek harcában bármennyire törekszik egy egészséges érdekegyensúly elérésére, a kompromisszum a fogyasztói érdekek védelmének oldaláról nézve egyet jelent a védelmi szint csökkenésével. A CRD eredeti javaslatának kudarca is annak volt a következménye, hogy a fogyasztási cikkek adásvétele és a tisztességtelen szerződési feltételek szabályozása terén a javaslat nem biztosította volna a

tagállamok által elvárt fogyasztóvédelmi szintet, valamint egy ilyen brutális beavatkozást a nemzeti magánjogába senki nem szeretett volna elszenvedni.

Adott tehát egy válság utáni kilábalást kereső belső piac és egy jogalkotási kényszer, amely együttesen képes megtalálni a hagyományostól eltérő megoldásokat (opcionális jogintézmény) a jogi akadályoktól mentes belső piac megteremtése érdekében. Ha tehát a fogyasztóvédelmet fel nem is áldozzák, de alig észrevehetően finomítanak rajta egy kompromisszumos megoldás érdekében.

Az értekezés témájában született publikációk listája

Kiemelt publikációk:

1. *A közös európai adásvételi jog a fogyasztók belső piacának szolgálatában*, Európai Jog, 2013/2. (13. évf.) 18-23.
2. *A fogyasztók kollektív érdekeinek védelme Kommentár*, in: *Kollektív fogyasztói jogérvényesítés* (szerk.: Hajnal Zsolt) Fogyasztóvédők Magyarországi Egyesülete, Budapest (2012) 13-52.
3. *169. cikk*, in: *Az Európai Unióról és az Európai Unió működéséről szóló szerződések magyarázata 1-3. – Kommentár* (szerk.: Osztovits András) Complex, Budapest (2011) 2419-2433.
4. *Fogyasztóvédelmi jogharmonizáció*, in: *Europejszka Juridicsna Oszvita I Nauka (ЄВРОПЕЙСЬКА ЮРИДИЧНА ОСВІТА І НАУКА)* Bunyck 6 (2011) 76-85.
5. *A Legfelsőbb Bíróság ítélete a szórólapon hirdetett utazás díjával kapcsolatban*, Jogesetek Magyarázata, Opten Informatikai Kft. Budapest, JeMa 2010/2. (1. évf.) 40-43.
6. *A fogyasztóvédelem új kihívásai az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások piacán*, in: *Nemzeti érdek: társadalom, gazdaság, stratégia, Századvég Alapítvány, Budapest, 2010/2. (2010. nyár) (4. évf) (14. szám) 54-66.*
7. *A fogyasztói szerződés alanya az aktuális jogalkotás középpontjában: a fogyasztó*, in: *Kihívások és lehetőségek napjaink magánjogában* (szerk.: Szikora Veronika), Center Print Nyomda, Debrecen (2009) 197-212.
8. *Felvetések az UPC irányelv magyarországi implementációja kapcsán*, in: *Acta coventus de iure civili, Tomus VII. A szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszékének kiadványa, Lectum Kiadó, Szeged (2007) 41-54.*
9. *Az Európai Unió fogyasztóvédelem stratégiája*, in: *Kijevi Egyetem Jogtudományi Karának tanulmánykötete (2007) 59-66.*
10. *Besserer Schutz gegen unlautere Geschäftspraktiken*, Collega jogi szakmai folyóirat, Jogász Doktoranduszok Országos Szakmai Találkozója (Károli Gáspár Református Egyetem, 2006. április 22.) utókiadványa, 2006/2-3. 274-277.

Egyéb publikáció:

11. *Lehet-e szabad a fogyasztói szerződésekre alkalmazandó jog megválasztása? A Magyar Tudomány Napja a Délvidéken –Újvidék (Szerbia), 2012. november 24-én tartott konferencia tanulmánykötetében (megjelenés alatt)*
12. *Fogyasztóvédelem*, in: *A kereskedelmi ügyletek joga* (szerk.: Fézer Tamás) Debrecen, Kapitális (2012) 365-376., 384-414.
13. *A fogyasztóvédelem alapjai*, in: *Magyar fogyasztóvédelmi magánjog - európai kitekintéssel* (szerk.: Szikora Veronika), (A Fogyasztóvédők Magyarországi Egyesületének kiadványa), Center Print Nyomda, Debrecen (2010) 15-18.

14. *A fogyasztóvédelem alanya: a fogyasztó*, in: *Magyar fogyasztóvédelmi magánjog - európai kitekintéssel* (szerk.: Szikora Veronika), (A Fogyasztóvédők Magyarországi Egyesületének kiadványa), Center Print Nyomda, Debrecen (2010) 39-52.
15. *A fogyasztói igényérvényesítési lehetőségek: Alternatív vitarendezés a fogyasztói jogvitákban*, in: *Magyar fogyasztóvédelmi magánjog - európai kitekintéssel* (szerk.: Szikora Veronika), (A Fogyasztóvédők Magyarországi Egyesületének kiadványa), Center Print Nyomda, Debrecen (2010) XVII/1. fejezet, 329-342.
16. *A fogyasztói igényérvényesítési lehetőségek: Panaszkezelés, ügyfélszolgálat*, in: *Magyar fogyasztóvédelmi magánjog - európai kitekintéssel* (szerk.: Szikora Veronika), (A Fogyasztóvédők Magyarországi Egyesületének kiadványa), Center Print Nyomda, Debrecen (2010) XVII/2. fejezet, 343-345.
17. *Fogyasztóvédelmi jog*, in: *A gazdasági szféra ügyletei* (szerk.: Fézer-Károlyi), Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen (2009) 379-431.
18. *A civil szervezetek szerepe a fogyasztóvédelem területén, különös tekintettel a fogyasztói tájékoztatásban betöltött szerepükre*, in: *Nemzeti érdek: társadalom, gazdaság, stratégia*, Századvég Alapítvány, Budapest 2010/4. (4. évf.) (2010. tél) (16. szám) 57-67.
19. *A pénzügyi fogyasztóvédelmi szabályok aktuális változásai az Európai Unió jogalkotási folyamatainak tükrében*, Debreceni Jogi Műhely, 2009/1. (6. évf.) http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/1_2009/a_penzugyi_fogyasztovedelmi_szabalyok_aktualis_valtozasai_az_europai_unio_jogalkotasi_folyamatainak_tukreben/
20. *Fogyasztóvédelem az on-line piactéren*, Fogyasztóvédelmi Szemle, 2009/3. (szeptember) (3. évf.) 23-28. http://www.fvszemle.hu/archivum/2009_szeptemberi_szam/
21. *Fogyasztói alapjogok a hatályos magyar jogi szabályozás és az európai uniós fejlődési tendenciák tükrében*, Debreceni Jogi Műhely, 2009/2 (6. évf.) (2009. április 5.). http://www.law.klte.hu/jogimuhely/02_hun_index.htm
22. *A tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok szabályozásának koncepcionális kérdéseiről*, in: *A fogyasztóvédelem új irányai az elméletben és a gyakorlatban* (szerk.: Szikora Veronika), A Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Polgári Jogi Tanszékének kiadványa, Center Print Nyomda, Debrecen (2007) 29-39.
23. *Fogyasztói jogérvényesítés az Európai Unióban*, in: *Értünk való fogyasztóvédelem*, Kiadja: Társadalmi Unió, Civil Szervezetek Országos Tömörülése, Budapest (2006) 24-26.
24. *Civil szerepvállalás a fogyasztók oktatásában és tájékoztatásában*, in: *Az Országgyűlés Fogyasztóvédelmi Eseti Bizottságának Fogyasztóvédelmi Szakmai Konferenciája*, (konferenciakötet) Budapest (2008) 47-48.
25. *Tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok a 2005/29/EK irányelv tükrében*, in: *Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar szekciókiadványa, Doktoranduszok Fóruma* (2006. nov. 9.) konferencia kiadvány 79-84.

Thesen der PhD-Dissertation

Dr. Zsolt Hajnal

**DIE MÖGLICHEN RICHTUNGEN DER EINHEITLICHEN REGELUNG
DER VERBRAUCHERRECHTE**

Wissenschaftliche Betreuer:

Dr. Tamás Fézer, PhD, Ass.-Prof.

Wissenschaftliche Mitbetreuerin:

Prof. Dr. Lévainé dr. Judit Fazekas, CSc Univ.-Prof.

UNIVERSITÄT DEBRECEN

Géza Marton Doktoratsschule für Staats-und Rechtswissenschaft

Debrecen, 2013.

Der Vorgang der Dissertationsarbeit und das Forschungsgebiet

Die Wurzeln der Verbraucherschutzes stammen aus den älteren Zeiten, aber die erzielte Gesetzgebung des Verbraucherschutzes erfolgte erst in den 20. Jahrhundert. Der Anspruch für den Schutz der Verbraucher ist eng mit der Erkenntnis verbunden, dass vollkommener Wettbewerb nicht durchsetzbar ist, so kann überhaupt kein Gleichgewicht zwischen den Parteien (Verbraucher – Unternehmen) zustande kommen. Der Käufer wird langsam unter Umständen der Massenproduktion ganz alleine gelassen, weil während seiner Kaufsentscheidungen nicht mehr durch seine objektiven Bedürfnisse motiviert wird, so verfügt der Käufer immer weniger Informationen über die Produkte. Die Gleichgewichtslage zwischen den Parteien im privatrechtlichen Verhältnis kippt um, der Verbraucher wird Opfer des Marktes.

Der Verbraucherschutz korrigiert durch die rechtliche Regelung, durch Ausbau eines interdisziplinären Rechtsinstrumentensystems versichert es Rechtsschutz für die Verbraucher in schwächerer Position. Durch rechtlichen Instrumenten wird die optimale Gleichgewichtslage wiederhergestellt, dennoch werden die optimalen Verhältnisse geschaffen, unter denen die Verbraucher freie Kaufsentscheidungen treffen können und nach eigenen Bedürfnissen „konsumieren“ können. Die modernen Rechtssysteme haben als eigenes das ideale Leitbild des Schutzes der schwächeren Partei, diesbezüglich der Schutz vom hohen Niveau der Verbraucherinteressen kann als dritte Generation der Menschenrechte begriffen werden. Also der Verbraucherschutz wurde inzwischen die Sicherung für Lebensniveau der Europabürger und dient neulich auch als Mittel erneuerter Impulse für europäische Wirtschaft zu geben.

Ziel der Dissertation war die Forschung darüber, wie es mit dem Versuch auf Schaffung des europäischen, gemeinsamen Verbraucherschutz aussieht? Bezüglich der Beantwortung der Frage müssen wir auch überprüfen, ob welche Wege zur gemeinsamen, europäischen Verbraucherschutzregelung führen könnten? Demnach muss die Frage auch näher untersucht werden, ob der Schutz der Verbraucher in dem vorgestellten System gewährt werden kann. Heutzutage spürt sich ein Flut von solchen Dokumenten, die irgendwie erzielen einen gemeinsamen Standpunkt oder Kerngebiet nicht nur des europäischen Verbraucherschutz- (Vertrags) rechts, sondern der Vereinheitlichungstendenzen des europäischen Privatrechts auch. Demnach stehen die verabschiedeten Rechtsinstrumente und Entwürfe der gemeinsamen europäischen Privatrechtsvereinheitlichungsprozessen und des europäischen Verbraucherschutzrechtes in Mittelpunkt der Forschung.

Die Kerngebiete meiner Forschung waren die Ergebnisse der traditionellen Verbraucherrechtsharmonisierung der EU und die verschiedenen Wege der europäischen Vereinheitlichungstendenzen des Privatrechts, welche das Verbrauchervertragsrecht auch umfasste.

Auf dem Gebiet des Verbraucherschutzrechtes kann über eine unglaublichen Entwicklung behauptet werden. Nachdem die Magna Charta der Verbrauchergrundrechte deklariert worden war, erzielte die Gesetzgebung erstens die Ausarbeitung der Produktsicherheitsstandards, nur dann wurden die Regelung der Dienstleistungen und Verbraucherverträge betont. Die Verbraucherpolitik auf Gemeinschaftsebene erschien auch letztendlich mit Inkrafttreten des Maastricht Vertrages. Als Ursache der heutigen Fragmentation des Rechtsgebietes hat die Mindestharmonisationsklausel der Richtlinien zu betrachten. Diese Fragmentation war nicht nur zwischen den Sektoren (Verfahrensrecht, Produktsicherheitsrecht, Werberecht etc) zu spüren, sondern innerhalb den verschiedenen Sektoren auch (z.B.: Verbrauchervertragsrecht, wo gleichzeitig mehrere Richtlinien existierten). Im Jahre 2007. hatte die Kommission das Grünbuch zur Überprüfung des gemeinschaftlichen Besitzstandes im Verbraucherschutz veröffentlicht, wo die gemeinsame Rahmenregelung der Verbraucherrechte als Lösungsoption auch vorgesehen wurde. Sie erzilte vier gültige Richtlinie in eine horizontale Rahmenrichtlinie einzufassen, damit ein einheitliches Rechtsmaterial durch Vollharmonisierungsprinzip auf dem Binnenmarkt zu schaffen.

Zu dieser Zeit, als die Kommission auf eine neue Stufe der Verbraucherrechtsharmonisierung treten wollte, begann plötzlich für einen anderen Gebiet des allgemeinen europäischen Privatrechts zu interessieren. Dies wurde noch damals in den 80-90 er Jahren durch Parlament's Entschlusse - parallel mit der Verbraucherrechtsharmonisierung – ausgelöst. Im Jahre 1994 erschien die erste Ausgabe von Towards a European Civil Code editiert von fünf niederländischen Professoren. Der Aktionsplan für ein kohärentes europäisches Vertragsrecht von 2003 hatte die Leitfaden der Rechtsgebung der nächsten Jahren abgelegt. Inzwischen sind die Gemeinsame Referenzrahmen (CFR) ausgekommen, die das Verbrauchervertragsrecht in Rahmen eines allgemeinen Vertragsrechtsregelsammlung umzufassen erzielte, obwohl in den ursprünglichen Ziele nicht dargestellt wurde, ein anwendbares Europäisches Bürgerliches Gesetzbuch zu schaffen.

Durch die parallelen Prozessen der europäischen Privatrechtsvereinheitlichung und der Verbraucherrechtsharmonisierung hatte sich eine akademische Debatte ausgebildet, die auf die Unterschiede der Annäherungspunkte zurückzuführen ist. Die Vertreter einer Partei argumentieren für ein spezielles Verbraucherrecht als Sonderprivatrecht, die von der anderen Partei würden lieber das Verbraucherrecht als Teil des allgemeinen Privatrechts sehen. Die Kehre dieser akademischen Debatte ist, ob welches Konzept als Grund der Neuregelung des Verbrauchervertragsrechts dienen

kann: ist das Verbrauchervertragsrecht für Sonderprivatrecht, oder Teil des allgemeinen Privatrechts zu halten.

Zur Analyse der Prozessen müssen die Privatrechtsvereinheitlichungsprojekte untersucht werden, die zur jetzigen Regelungsnatur mitgewirkt hatten, nämlich die Grundregeln der Europäischen Vertragsrecht (Principles of European Contract Law), die Acquis Grundregeln (Acquis Prinziples), der akademische *Entwurf für Gemeinsame Referenzrahmen (Draft Common Frame of References)*, die *Richtlinie über Rechte der Verbraucher (consumer right's directive, CRD)*, der *Verordnungsentwurf von Gemeinsamen Europäischen Kaufrecht (Common European Sales Law)*.

In meiner Dissertation versuche ich die scheinbar auf verschiedenen Bahnen laufenden Verbraucherrechts- und Privatrechtsvereinheitlichungsprozessen zu beleuchten. Vom Ausgangspunkt des gemeinsamen europäischen Verbrauchervertragsrechts werden die oben genannten Prozesse, die Verhältnisse der verabschiedeten Regelungen, deren Effizienz und Wirkung auf das europäische Acquis und nationales Recht untersucht. Demnach werden die aktuellen Ergebnisse der Rechtsharmonisierung - und vereinheitlichung im Einzelnen erörtert. Ausführlich werden dann die Richtlinie über Verbraucherrechte (CRD) und das optionale Rechtsinstrument des gemeinsamen europäischen Kaufrechts (CESL) analysiert.

Die neuen wissenschaftlichen Ergebnisse der Dissertation

1. Zum maximalen Ausbeuten der neuen Wirtschaftsbranche müssen einheitlichen verbraucherschutz- und wirtschaftrechtlichen Garantien erschafft werden, daher ist die Regelung der grenzenüberschreitenden Verträge nicht nur durch die Verbraucherschutzinteressen, sondern auch durch die politischen Interessen des Binnenmarktes motiviert.

Die Existenz der Europäischen Union wird durch die ungestörten und einheitlichen Funktion des Binnenmarktes bestimmt. Vor der Wirtschaftskrise betrug der Konsum mehr als die Hälfte der jährlichen GDP., und hat seine mitgliedstaatlichen Wirtschaftsgrenzen langst erreicht sogar überholt. Bezüglich der Wirtschaftskrise müssen wir allerdings zugeben, dass es auch als Konsumskrise bezeichnet werden kann. Zwar stabile Wirtschaft darf nicht nur auf Verbrauch aufgebaut werden, aber Recht haben diejenige auch, die die Meinung sind, dass eine neue Konsumsbombe die europäische und nationale Wirtschaft in eine nächste Gang bringen könnte. Es wurde von dem europäischen Gesetzbegeger auch erkannt, so dass die Gesetzgebung der letzten 15 Jahren ging in die Richtung, eine grenzenüberschreitende Ebene für Verbraucher und Händler zu eröffnen, Wo stecken

dann die Hemmungen? Wir müssen uns über die Ergebnisse solcher Untersuchungen einigen, die die Hauptgründe der unausgenutzten Kapazität des Binnenmarktes in die tiefen Unterschiede der Privatrechtsregelungen, Vertrauensmangel der Verbraucher, die sprachlichen und kulturellen Unterschiede finden können. Die wirtschaftspolitische Interesse ist klargestellt, fraglich ist immernoch, ob die Parteien eigentlich grenzenüberschreitend handeln und kaufen möchten?

Als Begründung meiner ersten Feststellung dient, dass der europäische Gesetzgeber die meisten Verbraucherrichtlinien nicht gemäss des eigenständigen verbraucherpolitischen Artikels 169. erlassen hat, sondern gemäss gem. der Binnenmarktsklausel (Lissabon Vertrag Art. 114.). Dementspechen die Kommission und der Rat beziehen sich oft als Nachweis der auf Binnenmarkt ausgeübten Wirkung darauf, dass die mitgliedstaatlichen Vorschriften den Wettbewerb potenziell verzerren und die freien Waren - und Dienstleistungsverkehr beeinflussen können.

Einer der Grundsteine des Verbraucherschutzes besagt, dass die reinen Überbefugnisse ohne Instrumente das Recht wirklich geltend zu machen, bringen nicht vieles. Der europäische Gesetzgeber hat seine Schwerpunkte in Verbraucherrechtsgebung auf Garantieren der materiellen Rechte für Verbraucher gelegt, aber schuldet immer noch die nützlichen Rechtsdurchsetzungsmethoden. Die gültige Regelung ist längst überholt, ein Teil von diesen wurde als Empfehlung herausgegeben, ohne feste und verbindliche Rahmen den Mitgliedstaaten gegeben zu haben.

Ein weiteres Argument: Die Mindestharmonisierungsklausel der Verbraucherschutzrichtlinien ermöglichte, dass die solchen Mitgliedstaaten die ein höheres Schutzniveau als die Richtlinie vorsah für die Verbraucher versichern wollten, die stärkere Rechtsvorschriften beibehalten oder stärkere Regelungeneinführen konnten. Die mitgliedstaatlichen Verbraucher konnten daneben noch sicher sein, dass bei grenzenüberschreitenden Geschäften immer das Recht seines Aufenthaltsortes als anwendbar sein soll. Dies bedeutet also, dass gem. Rome I Verordnung die Verbraucher nach ihrem mitgliedstaatlichen Recht grenzenüberschreitend kaufen können. Darüber hinaus sollten die Verbraucher in den Genuss eines hohen, einheitlichen Verbraucherschutzniveaus in der gesamten Union kommen.

Durch die Neuregelung der EU Entscheidungstreffer kann dieser Vorteil – nach eigenem Recht über die Grenzen tätig zu sein – wegfallen, in dem Fall müssen dann die Verbraucher irgendeine Art und Weise ausgeglichen werden. Als Verbraucherschützer müssten wir davon ausgehen, dass die Verbraucher mehr kriegen als verlieren würden.. Der europäische Gesetzgeber ist doch nur verpflichtet, vom hohen Verbraucherschutzniveau (nicht die höchste) auszugehen. Wenn ein durchschnittliches hohes Schutzniveau durch ein verbindliches oder totalharmonisierendes

Rechtsinstrument festgelegt würde, würde es zu der selbstverständlichen Reduktion des Verbraucherschutzes in einigen Mitgliedstaaten führen.

Die Argumente des EU Gesetzgebers lautete, dass die bestimmte Unterschiede schaffen erhebliche Hindernisse für den Binnenmarkt, von denen die Unternehmer und die Verbraucher betroffen sind. Aufgrund dieser Unterschiede müssen Unternehmer, die ihre Waren oder Dienstleistungen grenzüberschreitend anbieten wollen, höhere Kosten für die Einhaltung der Rechtsvorschriften aufwenden. Die unangemessene Rechtszersplitterung untergräbt auch das Vertrauen der Verbraucher in den Binnenmarkt

Wie es klar zu sehen ist, die Interesse für Abbau der Handelshemmungen wegen unterschiedlicher Rechtssysteme ist stärker als die Interesse für eine Verbraucherschutz von dem höchsten Schutzniveau.

2. Das einheitliche europäische Verbraucherschutzrecht kann nicht die Probe des europäischen Bürgerliches Gesetzbuch und des nach einheitlichen Regeln funktionierenden Binnenmarktes sein.

Die europäische Gesetzgebung übte jederzeit eine tiefe Wirkung auf die mitgliedstaatlichen Privatrechte aus. Obwohl das europäische Acquis beinhaltet nur in ganz geringe Masse privatrechtliche Regelungen (der grösste Teil besteht aus die Verbraucherregelungen), erweckte grosse mitgliedstaatliche Resistenz. Trotz alledem kann diese erste Zeit der Verbraucherrechtsharmonisierung als erfolgreich bezeichnen, weil die mindestharmonisierenden Richtlinien grundsätzlich grosses Spielraum und Freiheit für die Mitgliedstaaten gesichert hatten. An dieser Stelle müssen wir bemerken, dass die totalharmonisierenden Richtlinien den Weg nur auf solcher Gebiete finden konnten wo es früher schon europäische Regelung gab, oder sie nicht die traditionellen Teile der nationalen Rechtssystemen berührte. Das Verbraucheracquis in dem Status verwirklicht keine allgemeine, generelle und horizontale Regelung, sondern regelt es die Vertragstypen und – Situationen in deren Anwendungsbereich. Der Paradigma - und Ansichtswchsel der Verbrauchergesetzgebung der 2000-er führte erst dazu, was im zweiten Punkt festgestellt wurde: Der EU Gesetzgeber begann auf diesem Gebiet totalharmonisierende Richtlinien zu schaffen, die UCP Richtlinie grenzte nun ganz geringe Masse die nationalen Privatrechte, aber durch vollharmonisierende Rechtsvorschriften hat einheitliches Recht der unlauteren Geschäftspraktiken im Binnenmarkt erschafft.

Die Kommission widmete ihre Aufmerksamkeit dem Verbraucherrecht in Rahmen des CFR Programms an, demzufolge kam erst die Überprüfung des gemeinschaftlichen Besitzstandes im Verbraucherschutz und endete es mit der Ausgabe des Richtlinieentwurfs über Rechte der

Verbraucher. Was wäre die richtige Beziehung zwischen das CFR Program und die Richtlinie der Verbraucherrechte, bleibt immernoch fraglich. Zu der Zeit als, die Kommission eindeutig versucht hat, das Verbrauchervertragsrecht durch Totalharmonisierung einer Horizontalrichtlinie in mitgliedstaatlichen Rechtsysteme zu vereinheitlichen, durfte man Gedanken darüber machen, dass die CRD Rahmenrichtlinie der Vorbote des europäischen Privatgesetzbuch sein soll. Das Fiasko der CRD trug mehrere Bedeutung: der EU Gesetzgeber hat die mitgliedstaatlichen Empfindlichkeitsgrenzen erreicht, wo nicht gestattet war, in das nationale Privatrecht weiterzutreten; im Jahre 2010 dann hatte die Kommission wegen des mitgliedstaatlichen und politischen Druckes mit der Vollharmonisation aufgehört, als Regelungsmethod wollte eher auf erzielte Harmonisation (targeted harmonisation) statt Totalharmonisierung fokussieren.

3. Die einheitliche Regelung des Verbrauchervertragsrechts kann erschafft werden. Statt der frühigen Ergebnisse der Verbraucherrechtsharmonisierung kann das Verbrauchervertragsrecht nicht als spezielles Sonderprivatrecht, sondern als Teil des allgemeinen Privatrechts zustande kommen.

Die Harmonisierung des Verbraucheracquis ist in zwei Dimensionen zu verstehen: einerseits bedeutete es das auf Europa-Ebene harmonisierte europäische Verbraucherrecht, andererseits die auf Mitgliedstaatsebene einheitliche Anwendung des Verbraucherschutzrechts. Die Vereinheitlichung des Verbrauchervertragsrecht war ursprünglich nicht in Rahmen eines Verbraucherkodex vorzustellen, dies hätte die allgemeinen und besonderen Regelungen des Verbrauchervertragsrechts (dem Obligationsrechtteil des nationalen Privatgesetzbuches ähnlich) beinhalten können. Das wäre eine schwere sogar unmögliche Aufgabe für den EU-Gesetzgeber gewesen, weil die gültige Verbrauchervertragsrecht keinen allgemeinen Teil hat und nur situative, vertragstypbezogene Regelung vorsieht. Darauf noch die mindest und gemeinsamen Regeln auch nicht festgelegt sind.

Die sogenannte Überprüfungsprozess Musteruntersuchung des Verbraucherrechts für CFR Projekt hatte mehrere Entwicklungsrichtungen mitgebracht. Die ursprünglichen Zielvorstellungen des CFR Programms waren auch nicht, die Verbrauchervertragsrecht zu vereinheitlichen, es wollte eigentlich mehr praktische Ziele dienen. Diese potenzielle Richtung der Gesetzgebung erschien erst in dem Grünbuch, und verfügte mehrerer Variante.

Die Vereinheitlichung des Verbrauchervertragsrecht würde bedeuten, dass die gemeinsamen Rechtsinstrumente des Verbraucherrechts (Inhalt und Ausübung des Widerrufsrechts, Informationstandards, Unlauterkeit etc) in Rahmen einer horizontalen Richtlinie vereinheitlicht werden könnten, dazu würden noch die einzelnen und vertragsbezogenen Rechtsvorschriften in vertikalen Richtlinien gehören. Da die horizontale Rahmenrichtlinie der Verbraucherrechte nicht nach ursprünglichen Vorstellungen zustande kommen konnte, die Rede kann höchstens über einen

Teil von vereinheitlichtem Verbraucherrecht sein.

- Die genehmigte CRD Richtlinie hat ihre horizontale Eigenschaft nicht in ganzem verloren. Diese Richtlinie enthält Bestimmungen über Informationen, die nicht nur bei Fernabsatzverträgen, außerhalb von Geschäftsräumen geschlossenen Verträgen sondern auch bei anderen Verträgen als Fernabsatzverträgen und außerhalb von Geschäftsräumen geschlossenen Verträgen bereitgestellt werden müssen. Bezüglich dieser allgemeinen Informationspflichten hat man das Gefühl, dass die Richtlinie die ertragbare und nötigste Art und Weise in die nationalen Privatrechte beeinflussen wollte. Diese Vorschriften können allerdings als gemeinsame Minimum der Verbraucherverträge angesehen werden. Es regelt auch noch das Widerrufsrecht bei Verträgen, die im Fernabsatz oder außerhalb von Geschäftsräumen abgeschlossen werden, und harmonisiert bestimmte Vorschriften in Bezug auf die Erfüllung und einige andere Aspekte von Verträgen zwischen Unternehmen und Verbrauchern.
- Die Harmonisierung bestimmter Aspekte von im Fernabsatz und außerhalb von Geschäftsräumen geschlossenen Verbraucherverträgen ist unabdingbar, wenn ein echter Binnenmarkt für Verbraucher gefördert werden soll, in dem ein möglichst ausgewogenes Verhältnis zwischen einem hohen Verbraucherschutzniveau und der Wettbewerbsfähigkeit der Unternehmen bei gleichzeitiger Wahrung des Subsidiaritätsprinzips gewährleistet ist. In dem Sinne kann die Richtlinie als horizontale Instrument betrachtet werden.

Die Vereinheitlichung der Verbraucherrechte fließt ohne Sturm und Drang, ohne sich mit den Mitgliedstaatsinteressen zu stossen. Aufsichtlich ist daher, dass der europäische Gesetzgeber dieselbe Verbraucherschutzinstrumente und Modelle bei verschiedenen Richtlinienreformen zu nutzen begann (gleiche Regeln des Widerrufsrechts, standardinformationspflichten etc). Dies organische Art der Rechtsharmonisierung kann auch zu dem selben Standpunkt führen. Selbstverständlich ist auch, dass diese langsame Rechtsharmonisierung von Schritt zu Schritt, anlässlich einer Neukodifikation einer alten Richtlinie eine Rolle spielen kann. Dieses Prozess kann auch durch Rechtsprechung des EuGH, durch den Anspruch auf bessere Gesetzgebung und mehr Kohärenz katalysiert werden.

In der gültigen Fassung der Richtlinie wegen Mitgliedstaatliches Widerstandes auf der Gebiet von allgemeinen Vertragsrecht und unlauterer Vertragsklauseln nicht Zustande kommen konnte. Die Binnenmarktprobleme blieben ungelöst. Die Frage ist also nicht mehr, wie das Verbraucheracquis vereinheitlicht werden kann, sondern wie die Probleme und Ausforderungen des Binnenmarkts gelöst

werden können. Eine Art von Lösung könnte der Verordnungsentwurf über Gemeinsames Europäisches Kaufrecht (CESL) liefern, was hat klargemacht dass es sich die verbraucherrechtlichen Vorschriften in Rahmen eines Vertragsrechtskodex vorstellt.

Falls CESL in jetziger Form genehmigt wird und unter grenzüberschreitenden Verträgen erfolgreich anwendbares Instrument schafft, haben die Ergebnisse der traditionellen Verbraucherrechtsharmonisierung nur für Geschäfte innerhalb der nationalen Grenzen anzuwenden. Auf diesem Gebiet könnte das von Verbrauchern erforderte Schutzniveau durch Mindestrichtlinien auch gesichert werden, so kann auch gut sein, dass die vollharmonisierenden Richtlinien als Regelungsinstrumente nicht mehr angewandt werden müssen.

4. In dem aktuellen vorgestellten System kann den Verbraucherschutz von hohem Niveau erreicht werden, aber im Vergleich zu den nationalen, mindestharmonisierten Regelungen ist auf einigen Gebieten zurückgetreten. Ich bin der Meinung, dass der höchste Verbraucherschutzniveau kann auf dem Altar der Wirtschaftsentwicklung geopfert werden.

Im EU-Binnenmarkt würden beim grenzübergreifenden Handel nach wie vor Hindernisse bestehen, die vielfach auf unterschiedliche kaufrechtliche Bestimmungen in den 27 Mitgliedstaaten zurückzuführen sind. Daher hat die Europäische Kommission ein optionales Gemeinsames Europäisches Kaufrecht vorgeschlagen, das diese Hindernisse beseitigen und Verbrauchern mehr Auswahl und ein höheres Schutzniveau bringen soll. Es soll den Handel durch ein einheitliches Regelwerk für grenzübergreifende Verträge in allen 27 EU-Mitgliedstaaten erleichtern. Fraglich ist es jedoch, welches von den nebeneinander parallel funktionierenden Systeme ausgewählt werden soll? Das zu beantworten muss der Verbraucher mehrere Entscheidungen treffen: Gemäss der neuen CRD Richtlinie wird eine einheitliche Regelung für Fernabsatzverträgen und Verträge geschlossen ausser Geschäftsräumen in den Mitgliedstaaten implementiert. Könnten wir eigentlich zugeben, dass der grenzüberschreitende Handel nach der gleichen Rechtsvorschriften laufen kann. Aber wir dürfen nicht vergessen, dass die endgültige Fassung der CRD die Grundgeschäfte (Verbraucherkaufverträge) nicht unter Anwendungsbereich regelt, diesbezüglich werden die nationalen minimumharmonisierten Rechte gemäss Rome I Verordnung in die Verbraucherverträge als anwendbares Recht eingeschaltet. In dem System das incorporation of foreign law hat nicht zu vermeiden.

Das Gemeinsame Europäische Kaufrecht soll diese Hindernisse beseitigen und Verbrauchern und Unternehmen gleichermaßen mehr Vorteile bringen.

Wer entscheidet sich eigentlich, das Optionale Instrument anzuwenden? Gemäß der Grundidee des

„Optionalen Instruments“ ist eine Vereinbarung zwischen den Vertragsparteien (Käufer und Verkäufer) die Voraussetzung für die Anwendung des Gemeinsamen Kaufrechts. Das „Optionale Instrument“ primär bei Verkäufen (oder Lieferungen digitaler Inhalte) von Unternehmern (gleich ob KMU oder Großunternehmen) an Verbraucher zur Verfügung steht. In diesem System kann auch gut sein, dass die Unternehmer die Anwendbarkeit des Instruments nur dann zur Verfügung stellen, wenn die nach Rome I anwendbares Rechtsniveau höher ist als das vom CESL. Wenn das CESL sein Schutzniveau unverhältnismässig hoch einschränkt, wird es von den Händlern und Unternehmern nicht zur Verfügung stellt und nicht angewandt. So würden die Unternehmer wieder in so einem Binnenmarkt tätig sein, wo unterschiedliche Rechtssystem wohl sein mögen, aber allerdings schwächere als das neue Rechtinstrument vorsieht.

Festzustellen ist es jedoch, dass ein mindestharmonisierende Richtlinie relativ grosses Spielraum für Mitgliedstaaten frei gelassen hat, so hat das Verbraucherschutzniveau nach dem eigenen Geschmack, kulturellen, sozialen und wirtschaftlichen Bedürfnissen verstärkt werden.

Das CESL in seiner aktuellen Fassung tritt ein Schritt bezüglich des Verbraucherschutzniveau und mechanismus zurück:

- Die Gesetzgeber von CESL wollten die Verstossmöglichkeiten zwischen den parallelen Regime vermeiden, so sind die Rechtsvorschriften des Fernabsatz und ausser Geschäft geschlossene Veträge gut zu den CRD angepasst, aber auf dem Gebiet der Nicherfüllung und Unlauterkeit des Verbrauchervertrages blieben manche Rechtsentwicklungsergebnisse, Verbraucherschutzbedürfnisse ausser Sicht.
- CESL macht das Rechtssystem kompliziert, bring für die Geschäftsteuten unlatare Vorteile mit, die parallelen Regime verursachen für Verbraucher unsicherheit, unberechenbarkeit.
- Die von CRD verwirklichten Regelung kann die Ansprüche des grenzeüberschreitenden Wirtschaftsverkehr ausgleichen, so schien die Schaffung von CESL als unnötig.
- CESL schweigt von den Rechtsstreitbeilegungsverfahren - und methoden, EU Gesetzgeber schuldet immer noch den Regelungen von Online Dispute Resolution und der grenzenüberschreitenden kollektiven Klage.

Es ist daher selbsterständlich festzustellen, dass die CRD und CESL an mehreren Punkten höheren Schutz für Verbraucher vorsieht, als die frühere betreffende EU-Regelung, aber an manchen Punkten tritt - die EuGH Rechtsprechung, die Verbraucherbedürfnisse ganz ausser Sicht gelassen zurück.

Ein weitere Faktor ist zu erwähnen: nachdem Inkrafttreten von CESL, könnte ein optionales Rechtsinstrument anwendbar sein, so könnte es im anwendbares Rechtssystem mehrere Überdeckungen geben, was würde rechtliche Unsicherheit schaffen. Im heutigen System hat der Schutz vom hohen Niveau für Verbraucherverträge innerhalb der Staatsgrenzen zu gewähren, nach der Anerkennung und Inkrafttreten von CESL kann die gleiche für grenzüberschreitende Ebene nicht mehr garantiert werden.

Starker Verbraucherschutz gilt als Hemmung des freien Handels: Die europäische Gesetzgeber strebt hin und wieder in der Mitte des Interessenstreits eine Kompromisslösung zu finden, ein Kompromiss kann von der Seite der Verbraucherinteressen als Senkung des Verbraucherschutzniveaus betrachtet werden. Das Fiasko der ursprünglichen Vorstellungen der Verbraucherrechte kann dazu zugerechnet werden, dass die Regelung auf dem Gebiet der Nichteinhaltung und Unlauterkeit des Verbrauchervertrages nicht das angemessene Schutzniveau versichert hätte, und keiner der Mitgliedstaaten so einen „brutalen“ Eingriff durch die verordnungähnliche Richtlinie erleiden wollten.

Es gibt einen gemeinsamen Markt, der den Weg aus der Wirtschaftskrise finden will, und einen Gesetzgeber, der an der Suche nach Lösungsoptionen gezwungen ist. Diese zusammen können nicht traditionelle Lösungsmöglichkeiten für den gemeinsamen europäischen Binnenmarkt ohne rechtliche Verhindernissen finden.

Die Publikationen betreffend der Thema der Dissertation

Ausgezeichnete Publikationen:

1. *Das gemeinsame europäische Kaufrecht im Dienst für den Binnenmarkt [A közös európai adásvételi jog a fogyasztók belső piacának szolgálatában]*, *Európai Jog*, 2013/2. (13. évf.) 18-23.
2. *Schutz der kollektiven Verbraucherinteressen Kommentar [A fogyasztók kollektív érdekeinek védelme, in: Kollektív fogyasztói jogérvényesítés-Kommentár]* (Hrsg.: Hajnal Zsolt) *Fogyasztóvédők Magyarországi Egyesülete, Budapest (2012)* 13-52.
3. *Artikel 169. Kommentar [169. cikk], in: Az Európai Unióról és az Európai Unió működéséről szóló szerződések magyarázata 1-3. – Kommentár* (Hrsg.: Osztovits András) *Complex, Budapest (2011)* 2419-2433.
4. *Rechtharmonisation auf dem Gebiet des Verbraucherschutzes [Fogyasztóvédelmi jogharmonizáció], in: Europejszka Juridicsna Oszvita I Nauka (ЄВРОПЕЙСЬКА ЮРИДИЧНА ОСВІТА І НАУКА) Bunyck 6 (2011.)* 76-85.
5. *Der Urteil des Obersten Gerichtshofes bezüglich Reisepreise auf Informationsblätter [A Legfelsőbb Bíróság ítélete a szórólapon hirdetett utazás díjával kapcsolatban]*, *Jogesetek Magyarázata, JeMa 2010/2. sz. (1. évf.), Opten Informatikai Kft. Budapest, 40-43.*
6. *Neue Herausforderungen des Verbraucherschutzes auf dem Markt des E- Handels [A fogyasztóvédelem új kihívásai az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások piacán]*, in: *Nemzeti érdek: társadalom, gazdaság, stratégia, Századvég Alapítvány Budapest, 2010/2. (2010. nyár) (4. évf) (14. szám)* 54-66.
7. *Subjekt der Verbraucherverträge in der Mitte der aktuellen Gesetzgebung [A fogyasztói szerződés alanya az aktuális jogalkotás középpontjában: a fogyasztó]*, in: *Kihívások és lehetőségek napjaink magánjogában* (Hrsg.: Szikora Veronika), *Center Print Nyomda, Debrecen (2009)* 197-212.
8. *Gedanken über die ungarische Implementation der UPC Richtlinie [Felvetések az UPC irányelv magyarországi implementációja kapcsán]*, in: *Acta coventus de iure civili, Tomus VII. A szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszékének kiadványa, Lectum Kiadó, Szeged (2007)* 41-54.
9. *Die Verbraucherstrategie der Europäischen Union [Az Európai Unió fogyasztóvédelem stratégiája]*, in: *Kijevi Egyetem Jogtudományi Karának tanulmánykötete (2007)* 59-66.
10. *Besserer Schutz gegen unlautere Geschäftspraktiken [Besserer Schutz gegen unlautere Geschäftspraktiken]*, *Collega, Jogász Doktoranduszok Országos Szakmai Találkozója (Károli Gáspár Református Egyetem, 2006. április 22.) utókiadványa, 2006/2-3. 274-277.*

Andere Publikationen:

11. *Hat das auf Verbraucherverträge anwendbares Recht frei zu wählen? [Lehet-e szabad a fogyasztói szerződésekre alkalmazandó jog megválasztása?]* (unter Publikation) *A Magyar Tudomány Napja a Délvidéken –Újvidék (Szerbia), 2012. november 24-én tartott konferencia tanulmánykötetében*

12. *Verbraucherschutz [Fogyasztóvédelem]*, in: *A kereskedelmi ügyletek joga* (Hrsg.: Fézer Tamás) Debrecen, Kapitális (2012) 365-376., 384-414.
13. *Die Grundlage des Verbraucherschutzes [A fogyasztóvédelem alapjai]*, in: *Magyar fogyasztóvédelmi magánjog - európai kitekintéssel* (Hrsg.: Szikora Veronika), (A Fogyasztóvédők Magyarországi Egyesületének kiadványa), Center Print Nyomda, Debrecen (2010) 15-18.
14. *Das Subjekt des Verbraucherschutzes: der Verbraucher [A fogyasztóvédelem alanya: a fogyasztó]*, in: *Magyar fogyasztóvédelmi magánjog - európai kitekintéssel* (Hrsg.: Szikora Veronika), (A Fogyasztóvédők Magyarországi Egyesületének kiadványa), Center Print Nyomda, Debrecen (2010) 39-52.
15. *Die Rechtsdurchsetzungsmöglichkeiten der Verbraucher: Alternative Rechtsdurchsetzung in Verbraucherrechtstreite*, in: *Magyar fogyasztóvédelmi magánjog - európai kitekintéssel* (Hrsg.: Szikora Veronika), (A Fogyasztóvédők Magyarországi Egyesületének kiadványa), Center Print Nyomda, Debrecen (2010) XVII/1. fejezet, 329-342.
16. *Die Rechtsdurchsetzungsmöglichkeiten der Verbraucher: Kundendienst, Verbraucherbeschwerde [Panaszkezelés, ügyfélszolgálat]*, in: *Magyar fogyasztóvédelmi magánjog - európai kitekintéssel* (Hrsg.: Szikora Veronika), (A Fogyasztóvédők Magyarországi Egyesületének kiadványa), Center Print Nyomda, Debrecen (2010) XVII/2. fejezet, 343-345.
17. *Verbraucherschutzrecht [Fogyasztóvédelmi jog]*, in: *A gazdasági szféra ügyletei* (Hrsg.: Fézer-Károlyi), Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen (2009) 379-431.
18. *Rolle der civil Organisationen auf dem Gebiet des Verbraucherschutzes besonders im Verbraucherinformation [A civil szervezetek szerepe a fogyasztóvédelem területén, különös tekintettel a fogyasztói tájékoztatásban betöltött szerepükre]*, in: *Nemzeti érdek: társadalom, gazdaság, stratégia, Századvég Alapítvány, Budapest 2010/4. (4. évf) (2010. tél) (16. szám) 57-67.*
19. *Die aktuellen Aenderungen der verbraucherrechtlichen Regelungen der Finanzdienstleistungen im Sinne der EU Gesetzgebungstendenzen [A pénzügyi fogyasztóvédelmi szabályok aktuális változásai az Európai Unió jogalkotási folyamatainak tükrében]*, Debreceni Jogi Műhely, 2009/1. (6. évf.) http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/1_2009/a_penzugyi_fogyasztovedelmi_szabalyok_aktualis_valtozasai_az_europai_unio_jogalkotasi_folyamatainak_tukreben/
20. *Verbraucherschutz auf dem On-Line Marktplatz [Fogyasztóvédelem az on-line piacon]*, Fogyasztóvédelmi Szemle, 2009/3. (szeptember) (3. évf.) 23-28. http://www.fvszemle.hu/archivum/2009_szeptemberi_szam/
21. *Grundrechte der Verbraucher, ungarische Regelung und Entwicklungstendenzen der EU [Fogyasztói alapjogok a hatályos magyar jogi szabályozás és az európai uniós fejlődési tendenciák tükrében]*, Debreceni Jogi Műhely, 2009/2 (6. évf.) (2009. április 5.). http://www.law.klte.hu/jogimuhely/02_hun_index.htm
22. *Über die konzeptionellen Fragen der Regelung von unlauteren Geschäftspraktiken [A tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok szabályozásának koncepcionális kérdéseiről]*, in: *A fogyasztóvédelem új irányai az elméletben és a gyakorlatban* (Hrsg.: Szikora Veronika), A Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Polgári Jogi Tanszékének kiadványa, Center Print Nyomda, Debrecen (2007) 29-39.

23. *Rechtsdurchsetzung der Verbraucher in der Europäischen Union [Fogyasztói jogérvényesítés az Európai Unióban]*, in: *Értünk való fogyasztóvédelem*, Társadalmi Unió, Civil Szervezetek Országos Tömörülése, Budapest (2006) 24-26.
24. *Rolle der non-profit Organisationen im Verbraucherinformation und Verbraucherbildung. [Civil szerepvállalás a fogyasztók oktatásában és tájékoztatásában]*, in: Az Országgyűlés Fogyasztóvédelmi Eseti Bizottságának Fogyasztóvédelmi Szakmai Konferenciája, (konferenciakötet) Budapest (2008) 47-48.
25. *Unlautere Geschäftspraktiken im Sinne der 2005/29 EG Richtlinie. [Tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok a 2005/29/EK irányelv tükrében]*, in: Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar szekciókiadványa, Doktoranduszok Fóruma (2006. nov. 9.) konferencia kiadvány 79-84.